Om Jülicher-handskriften till Petrus de Dacia

Förord till den elektroniska utgåvan

Denna föreläsning av **Johannes Paulson** (1855-1918) vid Johan Gustaf Christopher Cederschiölds tillträde såsom Fil. D:r på Göteborgs Universitet har digitaliserats i maj 2006 från Harvard University av Google Books och hämtats från Internet Archive och anpassats för Projekt Runeberg i november 2015 av Ralph E.

INBJUDNING

TILL DEN OFFENTLIGA FÖRELÄSNING,

med hvilken

PROFESSORN I NORDISKA SPRÅK VID GÖTERORGS HÖGSKOLA

Fil. D:r JOHAN GUSTAF CHRISTOFER CEDERSCHIÖLD

KOMMER ATT SITT ÄMBETE TILLTRÄDA.

af

HÖGSKOLANS REKTOR.

Bifogad skrift: Jüllcher-handskrlften till Petrus de Dacla.

GÖTEBORG.

götkiiokqs handklstidnin08 aktiebolags tbvckkki

1s94./^vill förste innehafvare af lärostolen i det i synnerhet vid en skandinavisk högskola viktiga ämnet nordiska språk kallade Styrelsen för Göteborgs Högskola den 3 juni 1890 docenten i samma ämne vid Lunds Universitet, Fil. D:r AXEL KOCK, som därjämte af samma Styrelse den 3 jan. 1891 utsågs att vara Högskolans förste rektor. Från denna senare befattning entledigades han på egen begäran redan den 13 juli s. å., eller innan ännu Högskolan börjat sin egentliga verksamhet, och icke heller som målsman för ämnet nordiska språk kom Professor Kock att länge tillhöra Högskolan. På grund af hälsoskäl begärde han hos Styrelsen den 12 juni 1893 entledigande från den professur, han innehade vid Högskolan från och med utgången af läsåret.

Det är således endast under Högskolans tvenne första arbetsår, som Professor Kock tillhört hennes lärarekrets. Högskolan skattar emellertid högt förmånen af att hafva bland sin första uppsättning af lärare ägt en man med Professor Kocks stora anseende i den vetenskapliga världen, och hon häftar till honom i stor skuld såväl för det sätt, på hvilket han vid Högskolan inaugurerat studiet i nordiska språk som för det lifliga intresse och den klara insikt, hvarmed han under den tid, han tillhörde Högskolan, deltog i alla rådslag, som lände till hennes utveckling och förkofran. Då han nu återgått från Högskolan till privatlifvet, följer honom från deras sida, som med honom samarbetat i Högskolans tjänst, ett varmt tack för den tid af gemensam sträfvan, som redan är till rygga. Och med dem förena sig alla vännerIV

af nordisk språkforskning i en lyckönskan till denna vetenskap, åt hvilken han hädanefter mera odeladt kan ägna sina krafter och hvilken han säkerligen skall skänka ytterligare månget viktigt och för dess utveckling bestämmande arbete.

Till innehafvare af den professur, hvilken Professor Kock lämnat, kallade Styrelsen den 10 juli 1893 docenten i

nordiska språk vid Lunds Universitet, Fil. D:r GUSTAF CEDERSCHIÖLD, hvilken kallelse vann Kongl. Maj:ts stadfästelse den 2 sept. s. å. Då emellertid Professor Cederschiöld icke med ens kunde afbryta sina förbindelser till Svenska Akademiens Ordboksarbete, i hvilket han sedan detta arbetes första planläggning varit en af de ledande krafterna, har han först med nu ingångna läsår trädt i utöfning af sitt ämbete vid Högskolan. Under det läsår, under hvilket han åtnjutit' tjänstledighet, har professuren på förordnande uppehållits af Docenten i nordiska språk vid Upsala Universitet, Fil. D:r Elis Wadstein, hvilken genom ett insiktsfullt och samvetsgrannt arbete förvärfvat sig rätt till Högskolans synnerliga tacksamhet.

Professor Cederschiöld har om sitt lif meddelat:

Jag, Johan Gustaf Christofer Cederschiöld, är född i Stockholm den 25 juni 1849; mina föräldrar voro Expeditionssekreteraren i Justitiedepartementet, utn. Bevisionssekreteraren Fil. Doktor Gustaf Cederschiöld och hans hustru Elsa Wilhelmina, född Borg. Efter att hafva genomgått Nya Elementarskolan i Stockholm aflade jag v. t. 1868 studentexamen vid samma läroverk.

Inskrefs samma är som student vid Lunds universitet, aflade vid samma universitet filosofie kandidatexamen (efter 1853 års stadga) i sept. 1873 samt promoverades därsammastädes till filosofie doktor i juni 1874.

Utnämndes till docent i nordiska språk vid Lunds universitet i jan. 1875 och kvarstod i tjänstgöring som sådan till slutet af v. t. 1882; tjänstledig från början af h. t. 1882 och blef på ansökan entledigad i nov. 1883.

Företog studieresor såsom innehafvare af Humero-Steuchiska resestipendiet h. t. 1870 till Danmark och sommaren 1871 till Tyskland, såsom innehafvare af Riksstatens mindre resestipendium sommaren 1877 till Danmark och Tyskland samt sommaren 1878 till Tyskland, Frankrike, England och Danmark, på egen bekostnad till Tyskland sommaren 1885.v

Antogs till Notarie vid filosofiska fakulteten i Lund i febr. 1876 och kvarstod som sådan till slutet af sommaren 1882.

Erhöll litterärt anslag af Svenska Akademien åren 1881, 1882 och 1883.

Genomgick pedagogisk profårskurs i Lund läsåret 1879—80. Var lärare vid Lunds fullständiga läroverk lör flickor h. t. 1880—V. t. 1882. Antogs i juli 1882 till föreståndare vid Göteborgs Nya Elementarläroverk för flickor och kvarstod som sådan till slutet af v. t. 1889, då jag på ansökan entledigades. Var h. t. 1884—v. t. 1886 lärare och läsåret 1885—86 däi^ämte studierektor vid den med Kjellbergska flickskolan i Göteborg då förenade högre seminarieafdelningen. Förordnades af Konungen i nov. 1885 till ledamot i den kommitté, som hade att undersöka, huru undervisningen i de enskilda högre flickskolorna bedrefs m. m. Valdes af Göteborgs Stadsfullmäktige till ledamot af Göteborgs stads allmänna folkskolestyrelse från början af året 1887 samt af nämnda folkskolestyrelse till vice ordförande från början af året 1888; fungerade som sådan till slutet af v. t. 1889.

Valdes till ledamot af Kongl. Vetenskaps- och Vitterhetssamhället i Göteborg jan. 1885.

Antogs i slutet af år 1888 af Svenska Akademien att från och med juli 1S89 vara medarbetare i redaktionen af akademiens Ordbok öfver svenska språket; har allt sedan sistnämnda tid varit verksam i detta uppdrag.

Utnämndes okt. 1889 (för andra gången) till docent i nordiska språk vid Lunds universitet.

Kallades den 10 juli 1893 af Styrelsen vid Göteborgs Högskola till professor i nordiska språk vid samma Högskola.

Har af trycket utgifvit:

I Lunds universitets årsskrift, Tom. X (1874): Bandamanna saga, efter skinnboken n:o 2845, 4:to ä kongl. bibi. i Köpenhamn (gradualafb.) samt Geisli eda. Ölåfs diäpa ens helga., efter »Bergsboken». — Därsammastädes, Tom. XI (1875): Jömsvxkinga saga efter skinnboken n:o 7, 4:to å kungl, bibi. i Stockholm. — Därsammastädes, Tom. XIII (1877): Möttuls saga samt Skikkju rimur (utgörande sidd. 1—47 och 51—82 uti Versions nordiques

du fabliau franjais »Le mantel mantaillié», Textes et nötes par G. Cederschiöld et F. A Wulff). — Därsammastädes, Tom. XIII—XV, XVIII, XIX (1877 —84): Fornsögur surfrlanda. (Samtliga dessa skrifter äfven utgifna separat.)

I tidskriften Germania, XX (1875): Zur Textkritik von vier roman-tischen Sagas. — Därsammastädes XXV (1880): Eine alte Sammlung islän-discher Æfintyri.

Noveller af W. H. Riehl. Öfversättning. I, II. Lund 1876, 1878.

I Festskrift till Kongl. Universitetet i Köpenhamn vid dess 400 års jubileum .. från Kongl. Carolinska Universitetet i Lund (1879): Claras saga. Clari fabella. Islandice et latine.

I Literaturblatt für germanische und romanische Pbilologie, 1880: recension af »Saga af Tristran ok Isönd samt Möttulssaga, utdg. af G. Brynjülfs-son» äfvensom af >Tristrans saga ok Isondar, herausg. von E. Kölbing».VI

Erex saga, efter handskrifterna. Köpenhamn 1880.

I Revue Critique d'histoire et de littérature, XIV. II (1880) och XVI. I (1882): recensioner af »Håttatal Snorra Sturlusonar, herausg. voq Th. Möbius, I, II».

I Arkiv för nordisk filologi, I (1883): Allra kappa kværfi. — Därsammastädes, V (1889): Bidrag till kritiken af Bandamanna sagas text. — Därsammastädes, VII (1891): recension af »Orvar-Odds saga, herausg. von R. C. Boer.. — Därsammastädes, VIII (1892): recensioner af »W. Ranisch, Die Volsungasaga» och »Håndskriftet 2365 4:to . . udg. ved L. F. A Wimmer og F. Jönsson» samt Nekrolog öfver Theodor Wisén. — Därsammastädes, IX (1893): Har Orvar Odds saga lånat från Magus saga? och Om komparatio-nen af fornisländska adjektiv på -legr (-ligr) och adverb på -lega (-liga).

I Årsberättelse för Göteborgs Nya Elementarläroverk för flickor, 1884: Om uppfostran hos nordboarne under hedna tiden. — Därsammastädes, 1885: Om ferieläsning.

I Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif, V. 6 (1885-91): Medeltidsberättelser.

I Nordisk tidskrift, utg. af Letterstedtska föreningen, 1886: Huru den gamla isländska litteraturen kommit till oss, samt recension af >H. Srhück, Svensk literaturhistoria, h. 1—3» och »Fr Schweitzer, Geschichte der alt-skandinavischen Literatur». — Därsammastädes, 1891: Döda ord. (Andra, öfversedda upplagan utkom såsom särskild skrift. Lund 1893).

I Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1887: Studier öfver isländska kyrkomåldagar från frihetstiden.

Svensk läsebok. I—IV. Göteborg 1888. (I, II. Tredje upplagan 1892; III. Andra upplagan 1892).

Kalfdråpet och vänpröfningen. Ett bidrag till kritiken af de isländska sagornas trovärdighet. Lund 1890.

I Göttingische gelehrte Anzeiger 1892: recension af >F. Detter, Zwei Fornaldasögur».

I Zeitschrift für Deutsche Philologie, XXV (1892): Nekrolog öfver Theodor Wisén.

Några meddelanden om Svenska Akademiens ordbok öfver svenska språket. Lund 1893.

Dessutom åtskilliga, mestadels korta, uppsatser och recensioner i Deutsche Litteraturzeitung, Ny Svensk tidskrift, Verdandi, Pedagogisk tidskrift, Nordisk familjebok samt i några tidningar.

Har medverkat vid utarbetandet och tryckningen af:

Sveriges högre flickskolor (kommittébetänkande). Stockholm 1888.

Ordbok öfver Svenska språket, utgifven af Svenska Akademien. H. 1, 2. Lund 1893, 1894.

Har, jämte professorerna H. Gering och E. Mogk såsom medredaktörer, grundat och besörjt utgifvandet af samlingen Altnordische Sagabibliothek, af hvilken 3 band hittills utkommit (Halle 1891—94).I Professor Cederschiöld har Högskolan lyckats förvärfva en grundlig och mångsidig vetenskapsman med ett bland idkarne

af nordisk, speciellt isländsk filologi berömdt namn. Under det fortsatta arbetet för sin utveckling ställer Högskolan stora förhoppningar på Professor Cederschiölds verksamhet icke blott såsom lärare och vetenskaplig författare, utan ock som en man med bepröfvad insikt i och omfattande kännedom om undervisnings- och universitets-väsen. Genom en tidigare flerårig verksamhet inom detta samhälle i undervisningens tjänst har han personligen förvärfvat sig sympati i vida kretsar. Denna sympati kommer honom nu till mötes, då han åter inom detsamma tillträder en verksamhet, för hvilken han i synnerlig grad är ägnad, och hvilken, såsom vi hoppas, skall bringa honom själf rik tillfredsställelse.

Professor Cederschiöld kommer att måndagen den 10 sept. kl. 1 e. m. medelst en offentlig föreläsning å Stora Hörsalen »Om s. k. subjektlösa satser i svenskan» tillträda sitt ämbete.

Det är med synnerlig glädje, Högskolan vid detta tillfälle motser ett besök af sin högt vördade Kansler,/, d. Statsrådet, R. o. K. af K. M. O., St. Off. Fr. H. L., L. K. V. A., m. m., J. £>., Herr PEHR JAKOB von EHRENHEIM. Den unga Högskolan ser i detta besök ett bevis på det intresse, hvarmed de svenska Universitetens Kansler följer henne i hennes verksamhet, och hon är trygg vid tanken att hon i sitt arbete för att göra den insats i vår vetenskapliga odling, hvilken man af henne har rätt att vänta, i honom vunnit ett mäktigt stöd. Jag anhåller här att få å Styrelsens vägnar bringa Universitets-Kanslern, f. d. Statsrådet Herr P. J. von EHRENHEIM en vördsam välkomsthälsning.

En vördsam inbjudning att öfvervara Professor Ceder, schiölds offentliga inträdesföreläsning ställer jag härmed å Styrelsens vägnar till Ordföranden i Göteborgs Högskolas Examens-kommission, En af de Aderton i Sv. Akademien, K. N. O. 1 kl., L. K. V. A, m. m., f. d. Professorn, Fil. ü:r GUSTAF HÅKAN JORDAN LJUNGGREN.VIII

Högskolan hoppas äfvenledes vid detta tillfälle få se närvarande Biskopen öfver Göteborgs Stift, K. N. O. i kl., Teol. o. Fil. D:r EDVARD HERMAN RODHE; K. m. st. k. N. O, K. W. O. 1 kl., f. d. Konsul OSCAR EKMAN, en af Göteborgs Högskolas frikostige donatorer, samt förre ledamoten af Högskolans Styrelse, Redaktör S. A. HEDLUND.

För öfrigt inbjuder jag härmed å Styrelsens vägnar vörd-samligen till åhörande af denna offentliga föreläsning Högskolans lärare och lärjungar samt för öfrigt en hvar, som med intresse följer arbetet vid Göteborgs Högskola.

För dem som erhållit inträdesbiljetter till föreläsningen öppnas Stora Hörsalen kl. l/21. Efter kl. 1 lämnas så långt utrymmet medgifver tillträde äfven åt personer utan biljetter.

Göteborg den 5 sept. 1894.

Johannes Paulson.OM JULI CH ER-H ANDSKRIFTEN

till

PETRUS DE DACIA

af

JOHANNES PAULSON.Det är företrädesvis Professor Schück, som (i sin »Svensk Literaturhistoria I») påvisat, huru rik den på latin affattade svenska medeltidslitteraturen är. Otvifvelaktigt hafva vi utsikt till att förvärfva oss en intimare och sannare bild af vår kultur under detta skede genom att mera än hittills kunnat ske genomforska denna ännu till stor del ej i tryck tillgängliga litteratur. Undertecknad har därför trott sig kunna lämna ett bidrag till kännedomen om vår medeltida kultur genom att i en så vidt möjligt filologiskt noggrann edition utgifva de latinska skrifterna af en af de tidigaste och på samma gång märkligaste författarne från vår svenska medeltid, Petrus dc Dacia.

Så vidt kändt är, rör sig Petri latinska författarskap uteslutande kring hans något yngre samtida, den heliga Kristina från Stommeln. I det jag för kännedomen om Petrus öfverhufvud och hans latinska författarskap hänvisar dels till Schück (Sv. Literaturhist. I, ss. 94, 149; Nordisk Tidskrift 1893, ss. 307—325: »Ett helgon»),

dels till den följande framställningen, vill jag här blott anföra att hithörande arbete af Petrus bevarats till våra dagar i en för närvarande i den katolska hufvudkyrkan i Jiilich befintlig handskrift, och också endast i denna.1) Af hvad denna handskrift innesluter af Petrus hafva A(cta) S(anctorum) (Papebroche) under den 22 juni2) p. 231 ff. publicerat större delen, efter en af Bolland tagen afskrift. Men då denna edition af den kulturhistoriskt intressanta

') Af notiserna i A(cta) S(anctorum), p. 233, s, framgår att Papebroche kände ett rykte om att en handskrift titi Kristina-legenden skulle finnas äfven

i Köln, om hvilken man förmodade att den var en duplett antingen till Jü-licher-handskriften eller till den s. k. Bruxellensis, ur hvilken det i det följande stundom anförde V(ita) A(nonymi) härstammar. Närmare undersökningar visade emellertid att detta rykte saknade all grund.

2) Såsom af det följande framgår, var Kristinas dödsdag den 6 nov. hvilken dag såsom sådan högtidlighålles i Jiilich, der hennes ben nu hvila.4

skriften i hög grad afviker från det i handskriften föreliggande originaletJ), har jag ansett skäl föreligga för ett nytt utgifvande af detta, i sammanhang med ett publicerande af den från Petrus de Dacia härrörande del af handskriften, hvilken ännu är outgifven.

Som en slags inledning till editionen af Petri skrifter följer här en beskrifning af handskriften jämte en undersökning af vissa densamma rörande frågor.

Handskriften i sin helhet består af trenne delar, af hvilka

a) den första2) numera endast består af 17 blad, men ursprungligen efter all sannolikhet, såsom här nedan skall visas, omfattade 39;

b) den andra3), som är fullständigt bevarad, består af 55 blad; samt

c) den tredje4) likaledes numera består af 55 blad, sedan den under tidernas lopp efter sitt nuvarande 54:de blad, såsom äfvenledes nedan skall ådagaläggas, förlorat ett blad. Denna del slutar midt inne i en berättelse (t. o. m. midt inne i en period).

Handskriften synes i sin helhet ursprungligen hafva saknat all numrering af bladen (foliering); den bristande folieringen

Då icke desto mindre b ennes namn äfven fästa vid den 22 juni, torde väl denna dag vunnit särskild betydelse genom någon viktig händelse i hennes historia. AS p. 233, 10 antaga att detta var dagen för hennes kvarlefvors öfverförande från Nideggen till Jülich, hvilket skett efter (1569) 1578 enligt anteckningen här nedan p. 17, och enligt framställningen hos Wollerstein p. 477 äfven efter 1586, men före 1663 (p. 479). — Papebroche anför (a. st.) som ett ytterligare skäl för att Kristinas acta publiceras under d. 22 juni, att Bollands efter handskriften tagna afskrift, hvilken var skrifven med blekt bläck, näppeligen skulle vara läslig, då utgifvandet af AS om ett eller annat århundrade fortskridit till d. 6 nov.(l)

*) AS p. 233 klagar Papebroche öfver att Bollands afskrift var så svår-laslig (jfr föreg, n.) Det är väl också troligare alt felen kommit från en oriktig läsning af Bollands afskrift än att denne skulle i så hög grad, som fallet eljest skulle vara, felaktigt kopierat den i det bela lättlästa handskriften.

-) i det följande anförd som P(ars) I.

*) i det följande anförd som P(ars) II.

4) i det följande anförd som P(ars) III.5

har icke heller, så vidt man numera kan döma af handskriften, ersatts af någon numrering af de olika läggen: ordningsföljden dem emellan synes hafva angifvits endast genom de s. k. kustoder, som förekomma nederst i högra hörnet på sista sidan af hvarje lägg, d. v. s. därigenom, att det första ordet på. det följande lägget skrefs

äfven på anförda plats af det närmast föregående lägget.1) Däremot har handskriften, med undantag endast för det första bladet2), foliering af senare hand, ja hvad dess sista tvenne delar beträffar, en dubbel sådan, en med latinska och en med arabiska siffror, som fortsättes i oafbruten följd genom bägge delarne.3)

Luckan i P. I. förekommer efter dess första blad. Enligt den i öfre tvärmargens midt förekommande, i en något senare tid gjorda folieringen med latinska siffror skulle bladen II-XXIII hafva bortfallit, alltså inalles 22 blad, och P. I. af handskriften skulle alltså, såsom ofvan angifvits, ursprungligen hafva bestått af 39 blad. Änskönt bladen, sedan de fingo denna foliering, blifvit skurna i öfre kanten, så att de latinska siffrornas öfre delar i regel bortskurits, kunna dock alla bladens följdsiffror (XXIV etc.) tydligt läsas, frånsedt det sista bladet, som alldeles saknar spår af denna numrering, samt bladet XXXV, där endast de nedre delarne af XXX skönjas, och bladet XXXVII, där på samma sätt endast de

') De två enstaka bladpar, som enligt hvad här nedan säges afsluta P. I., förbindas icke med hvarandra genom någon kustod. Icke heller kommer någon sådan numera till synes pa sista bladet (XXXIV) af tredje lägget i P. III., där den förmodligen är bortskuren. Äfven andra kustoder äro till större delen bortskurna.

s) Man kan icke antaga att den i det följande nämnda folieringen med latinska siflror i den öfre tvärmargens midt här spårlöst bortskurits; ty denna marg är skuren mindre nära in på texten än hvad fallet är med de följande bladen i det hela.

3) Att den omständigheten att folieringen fortsättes i en nummerföljd för dessa bägge delar üke står i sammanhang med någon den ursprungliga skrifvarens afsikt att af dem bilda ett sammanslutet helt, framgår af hvad här nedan säges om läggförhållandena inom dessa bägge delar. Däremot torde nämnda fortlöpande foliering bevisa att den, af hvilken den verkstälts, fattat dessa bägge delar på grund af deras likartade innehåll som en helhet i motsats mot P. I., hvars innehåll är af skiljaktigt slag.6

nedre partierna af XXXV äro kvar. På detta senare blad har till ersättning för det bortskurna numret en fullständigt modern hand1) i den öfre margens yttre hörn med arabiska siffror antecknat 37, och samma hand har äfven på samma sätt folierat icke blott det sista bladet, som saknar alla spår af beteckning med romerska siffror2), utan äfven det mellanliggande bladet, änskönt dess nummer XXXVIII är fullkomligt oskadt.

Vi hafva ingen tillräcklig anledning att betvifla det vittnesbörd om omfånget af den efter det första bladet följande luckan, hvilket ligger i här omnämnda folieringssiffror.8) En sådan anledning skulle man möjligen kunna finna däri, att det nuvarande bladet XXIV begynner ett nytt lägg, och att följaktligen före detta blad borde i den fullständiga handskriften hafva gått icke ett udda, utan ett jämnt antal blad, emedan vi i annat fall icke kunna räkna med det enda, som är a priori sannolikt, nämligen att lägg af hela parblad föregått det med bladet XXIV början de lägget. Man skulle följ-

*) Jag gissar att denna moderna hand, hvilken äfven på spridda ställen

i handskriften gjort randanteckningar, som röra sig kring handskriftens innehåll, varit Theodor Wollerskeims, pastor i Jüchen. Denne Wollersheim utgaf (i Köln 1859) under titel: >Das Leben der ekstatischen und stigmatischen Jungfrau Christina von Stommeln, wie solches von dem Augenzeugen Petrus von Dacien und Andern beschrieben ist» etc., till uppbyggelse för den katolska församlingens troende en i det hela med mycken skicklighet gjord öfversättning och bearbetning af innehållet i Jülicber-handskriften. Till grund för sin öfversättning och bearbetning har han lagt editionen i AS, men ban har äfven begagnat handskriften själf och är därför ofta i tillfälle att rätta felläsningar i editionen. Äfven har ban någon gäng sökt förbättra texten genom konjekturer. I min upplaga är jag stundom i tillfälle att begagna hans rättelser. — För öfrigt skönjes i denna bearbetning ett tydligt sträfvande att göra Kristina till en ännu märkligare person, än hon enligt den ursprungliga legenden var — ett sträfvande sura redan framträder hos den ene korrektorn i handskr.

2) Förmodligen har upphofsmannen till folieringen med romerska siflror

underlåtit att utföra den på detta sista blad af den grund, att den egentliga

texten så godt som slutar med närmast föregäende blad. Detta sista blad

innehåller nämligen af densamma endast sex rader.

Rörande en anteckning på fol. XXIV, enligt hvilken 23 blad skulle

hafva utfallit, se nedan p. 7.aktligen antaga att ett udda antal blad utfallit mellan I och XXIV1). Men nu är just fallet det, att bladet I icke hört med till något lägg; det bildar nämligen ett bladpar samman med det (oskrifna) blad, som är fastklistradt på den främre pärmens innersida. Att det aldrig bildat lägg samman med följande blad framgår för öfrigt till full evidens däraf, att det nederst på sin andra sida har en s. k. kustod, hvilken ju endast plägar förekomma vid öfvergången till nytt lägg. Se ofvan p. 5. — För luckan åter mellan detta blad och det nu närmast följande böra vi, med det vitsord vi anse tillkomma den ofvan nämnda folieringen, sannolikt tänka oss tvenne lägg, det ena om sex bladpar (senio), det andra om fem (quinio). Vi få i det följande se att lägg af sex bladpar förekomma i handskriften omväxlande med mindre lägg. Af de återstående sexton bladen af denna del af handskriften bilda de tolf första (XXIV—XXXV) en senion; de fyra följande utgöras af tvenne särskilda bladpar.

Det antagande, som gjorts här ofvan rörande omfånget af luckan emellan handskriftens nuvarande första och andra blad, synes stå i strid med en anteckning, som förekommer i öfre margen på det nuvarande andra bladets främre sida, hvilken anteckning innehåller följande: videntwr folia 23 deesse2). Men det går näppeligen för sig att gifva denna anteckning vitsord emot bladens ofvannämnda foliering, som, äfven om den torde hafva tillkommit något senare än handskriften själf, dock med all säkerhet är äldre än nämnda anteckning, hvilken tillkommit först sedan handskriften blifvit defekt, under det att den latinska folieringen sannolikt gjordes, innan ännu handskriften lidit någon förlust. Jag antager därför att nämnda anteckning har sin källa i folieringsnumret XXIV på samma blad, och måste följaktligen förutsätta an-

') Det är måhända ett sådant antagande som ligger till grund för den

i p. 6, n. 3 nämnda anteckningen.

2) AS reproducera (efter Bolland') denna anmärkning såsom riktig, utan att inlåta sig på någon undersökning af saken. A. st. p. 367 D (och p. 2331. Dcerant in codicc MS folia 23 ut ex numero margini mperiori apposito liquebat. Wollersheim, p. 212, anger riktigt att 22 blad saknas.8

tingen att antecknaren förgätit att bland de 23 blad, som föregått, medräkna det första, hvilket är bevaradt, eller också att äfven detta första blad någon tid varit förloradt, men senare återfunnits, och att alltså nämnda anteckning gjorts vid en tid, då enligt folieringsnumret på bladet XXIV verkligen 23 blad saknades1).

Inom P. II hafva vi följande läggindelning, alltigenom bestyrkt genom kustoder: fol. I—VIII, JX—XIV, XV—XXVI, XXVII—XXXVIII, XXXIX—L. Därefter följa tvenne bladpar, med hvilka det sista,bladet, LV, är sammannäst. Det sista lägget består alltså af fem blad.

Inom P. III hafva läggen följande omfång: I—XII, XIII— XXIV, XXV—XXXIV, XXXV—XLVI; därefter följer en qui-nion, fol. XLVII- LVI, men det näst yttersta bladparet har förlorat sitt andra blad (det näst sista bladet i lägget), hvadan alltså af detta lägg endast finnas de ursprungliga bladen XLVII—LIV, samt LVI2).

Jag har ofvan, p. 5, nämnt att handskriftens bägge

') Att antaga att anteckningen skulle angifva omfånget af luckan mellan de båda första bladen — i hvilket fall man finge godtaga konsekvensen, att den latinska folieringen vore yngre än denna anteckning och uppkommen genom en tanklös anslutning till densamma — låter sig icke göra på den grund, att vi måste hålla fast vid att de lägg, som gått förlorade, inneslutit jämna bladpar; men om bladet I hafva vi ofvan visat, att det icke hört till något lägg, hvadan vi alltså, med antagandet att 23 blad utfallit, skulle nödgas fastslå att det ena lägget inneslutit ett udda antal blad.

'') AS sluta reproduktionen af P. III med det blad, som jag här gifvit numret LIV och tillägga: cetera dctidcrantur (p. 348, 195 slutet). Man skulle däraf kunna förledas till den förmodan att handskriften på den tid, då den afskrift

togs, efter hvilken AS publicerat sin text, saknade sitt nuvarande sista blad, hvilket i så fall senare skulle återfunnits. Att så emellertid ej varit förhållandet framgår däraf, att detta sista blad fortfarande bildar ett sammanhängande bladpar med fol. XLVII och följaktligen måste hafva funnits

i handskriften, då fol. XLVII fanns där. Anteckningen i AS beror alltså på missförstånd, och har förmodligen uppkommit däraf att Bolland, som ej undersökt luckans omfång, ansåg det till intet tjäna att komplettera afskriften med det följande fragmentet. Wollersheim, som p. 459 refererar innehållet

af detta sista blad, har p. 458 för Bollands uraktlåtenhet att kopiera detta sista blad en annan förklaringsgrund, hvilken jag icke förstår.9

senare delar hafva en dubbel foliering, som i oafbruten följd fortsätter genom dem bägge. I P. III hafva följaktligen bladen icke här ofvan af mig använda ordningsnummer, utan, då P. II slutar med LV/55, sådana fr. o. m. LVI/56. Men i denna foliering hafva för sä vida fel insmugit sig, som i den latinska nummerföljden LXIII förekommer två gånger, och likaledes LXXXI ursprungligen förekom två gånger; detta senare har emellertid en korrektor sökt råda bot på genom att fr. o. m. det senare numret LXXXII öka de följande numren med I. Men då han ej fortsatte därmed längre än till det ursprungliga numret LXXXVII, har följden endast blifvit den, att i den nuvarande folieringen tvenne blad bära numret LXXXVIII. De bägge felskrifningarna hafva emellertid fört det med sig att slutsiffran CIX är tvenne enheter för låg. — Denna foliering torde vara gjord, innan handskriftens näst sista blad gick förloradt, att döma däraf att lucka i densamma förefinnes för detta blad, CVIII (rätteligen CX). Näppeligen torde nämligen den, som verkställt denna numrering, därest nämnda blad redan då saknats, hafva gjort sig möda att undersöka luckans omfång. Åtminstone har den, som verkställt numreringen med latinska siffror, fullständigt ignorerat luckan. Ty från bladet 109, som omedelbart föregår luckan, öfvergår han till siffran 110 för det blad, som följer efter luckan.

Pergamentet i handskriften är synnerligen starkt och godt och dess format är stor folio. Bladens höjd är 39 ctm., deras bredd 27 à 28 ctm. Om vi frånräkna sido- och tvär-margerna, äger själfva skriftsidan en höjd af omkr. 30 ctm. och en bredd af 21 à 2iy2. Häri är då inräknad den smala marg, som ligger emellan skriftsidans tvenne spalter, om hvardera 9'/2 à 10 ctm:ers bredd.

Antalet rader på hvarje sida är 40. Det enda undantag jag påträffat är P. II, fol. VIII, som på hvardera sidan har endast 39 rader — ett undantag, som tydligtvis beror på felräkhing af den som verkställt linieringen. Bladen äro linierade på båda sidor, och äfven spalternas bredd är i10

regel begränsad genom längdlinier. Pergamentet är så behandladt, att det icke är möjligt att i hvarje fall med säkerhet bestämma, hvilken sida som är hårsida och hvilken som är mjuksida (köttsida); och då förmodligen äfven af-skrifvaren funnit det vanskligt att, om han eljest reflekterat däröfver, afgöra denna fråga, är det väl icke troligt att han vare sig åsyftat eller sökt inom läggen genomföra en sådan ordning, som finnes iakttagen i äldre handskrifter !) — och äfven i handskrifter af sent datum, så snart den utan svårighet lät sig genomföra — den ordningen nämligen, att man lät läggen börja med mjuksida2) och sedan lade hårsida mot hårsida och mjuksida mot mjuksida 3). För så vidt i Jülicher-handskriften pergamentsbladens båda sidor i regel äro i det närmaste lika, förefanns heller icke den ursprungliga anledningen till genomförandet af en sådan ordning. Ty den kan ingen annan hafva varit än sträfvandet att, genom att lägga de lika sidorna samman, undvika det för ögat stötande i att, då man slog upp ett ställe i handskriften, blicken skulle falla på två pergamentsblad af så helt olika utseende, som hårsida och mjuksida i regel äga i det italienskt-spanska pergamentet.

Handskriften är nu bunden i tjocka träpärmar, hvilkas yttersidor äro öfverdragna med läder och försedda med något utskjutande kopparnaglar, för att handskriften vid begagnande skulle hvila på dem, hvarigenom lädret skyddades för nötning. De knäppen, som en gång tillhört bandet, äro numera bortfallna. I bakre pärmens högra nedre hörn döre-

*) Paulson, Symbolae ad Chrysostomum patrem, II, p. 2, n. 1 (i Lunds Univ:s irsskr. T. XXVI).

2) Så vidt min paleografiska erfarenhet sträcker sig, var det regel att läggen började med mjuksida. Undantag

förekomma dock.

3) Det förefaller dock icke otroligt ett en sådan ordning är genomförd i hvad vi äga kvar af P. I. För öfrigt anses det vara kännetecknande för det tyska (och franska'?) pergamentet att det hade bägge sidorna lika, under det att man på det italienskt-spanska pergamentet alltid med lätthet skiljer från hvarandra hårsida och mjuksida. Wattenbach, Sehriftwesen im Mittel-alter, 2:te Aufl. p. 95.11

komma märken efter naglar (pluggar); förmodligen har vid dessa en kedja varit fäst, med hvilken, som fallet var med handskrifter afsedda att beständigt förvaras på ett bestämdt ställe, handskriften kunnat låsas fast. Det visar sig af in-bindningen att bandet en gång inneslutit äfven de delar af handskriften, som numera äro förlorade. Från hvad tid bandet är, kan jag icke med säkerhet säga. Troligen är det förfärdigadt i sammanhang med handskriftens egen tillkomst. På yttersidan af bandets främre pärm läses under en i en kopparram infattad något skadad hornplåt: Legenda et passio sancte cristmv virgiwis.

Då femininerna sancte och cristine här såsom motsvarande former i handskriften sluta på e, icke som i marg-anteckningar af något yngre datum på æ, synes det tala för att bandets ålder icke bör sättas mycket lägre än här antagits. — Att handskriften skrefs med tanke på att den omedelbart skulle infogas i ett band framgår för öfrigt däraf att, såsom ofvan p. 7 är berättadt, dess första blad icke bildar lägg tillsammans med de följande bladen, utan bildar ett bladpar med det på den främre pärmens insida fastklistrade bladet.

Några anteckningar, ur hvilka vi i detalj kunna lära känna handskriftens historia, förekomma icke. Utöfver den egentliga och ursprungliga texten till vita Cristine förekomma, — med bortseende från de randanmärkningar, som afse själfva textinnehållet och som, hvad P. II vidkommer, reproduceras i den under tryckning varande editionen — följande anteckningar:

P. I, fol. I, i margen öfver första sidans första spalt som en upplysning om arten af innehållet i P. I: Sciendum quod pnmas liber iste exponit istos versus et dirigit sensum ad virtutes sponse cristi Cristine, prout diligens lecfor comperiet.

d. v. s. de 43 hexametrar, med hvilka P. I. börjar och till hvilka den följande framställningen i denna del utgör en slags kommentar. Dessa hexametrar äro ederade i AS p. 360 och hos Wollersheim p. 212 f.12

Efter själfva kontextens slut P. I följer på bladet XXXIX följande anteckningar af annan hand än den ursprungliga skrif vårens

r1 Explicit pnmus liber de virtutibus spon|se cristi Cri-stine de Stumbele, quem2) compilauit | fräter Petrus de ordine fratrwm Predicatorwm. | Incipit secundus libe/% inquo continental | multa valde, et prtmo qaal/ter fräter 5 petras de dacia, || ordine predicatoram, qui d«cfe puelle cristi ne | fuit diuinitws datws in amiciciam3), tutorem et cu|ratorem necnon consolatorem specialem et sp/r^ualem, | venit pr/mitus in stumbele visitando d/cføm puellam. | hic fräter petras fuit homo magne 10 sciencie et auetoritatis et lector || precipuus inter alios lecfores pralicatoram. Et pro fun|damercto istias libn vide et lege que in XXIII folio co«|tinent«r ibi: Quo-niam a pascha vsque post festum beati\ jacobi maioris et c et*). I

*) Den följande latinska texten är till större delen förut aftryckt på spridda ställen i AS samt i sitt Bammanhaiig (utom r2 tv. 29—33) hos Wollersheim, p. 497 ff.

2) Fore detta q mm står ett coniy! eller q?), halft utraderadt.

3) Man kuüde vara böjd att här rätta till amicum.

4) De här citerade orden förekomma icke, såsom antecknaren uppger, på bladet XXIII i P. II, utan på bladet XXII v1 v. 34, (AS p. 2C7, 4a) där man för öfrigt finner till dem antecknadt i margen: Fuwdamewturø libri. — Det stycke, som börjar med de citerade orden t. o. m. XXIII v1 v. 5, innehåller en inledning till den följande framställningen, hvilken väl egentligen är'att betrakta som fundamentum libri. Petrus hade nämligen ofta bedt Kristina att hon skulle låta uppteckna sitt lifs händelser från tiden före den, då Petrus lärde känna henne. Detta lät hon göra genom Johannes, Pastor in Stumbelc, och denna framställning har Petrus inryckt i P. II, där den börjar

fol. XXIII v1 v. 5 och slutar fol. XXVII v2 v. 30 (AS p. 268, « - p. 271, 55 med inskjutning strax efter början af p. 236, a — 239, la). (Citat ur handskriften anför jag i regel efter handskriften själf, stundom, nämligen i det fall, att handskriftens text föreligger tryckt i AS, äfven efter denna edition. Då nämligen i den under tryckning varande editionen, — jämte radbeteckning för hvarje sida i densamma — äfven angifvas folio, sida, spalt och rad i handskriften, torde det, när denna edition, som jag hoppas, inom en ej allt för aflägsen tid föreligger tillgänglig i tryck, vara bekvämare att13

Nu/?e secuntwr diuerse passiones ipsiws cmftne, qaas 15 ipse|| träter petrus fatetwr se vidisse ocwlis propras et audisse| Et prüno de clauis cruribus suis ptr-fixis in II folio *). |

Anno domini nostri Jhesu Cristi Millesimo ducen|tesimo septuagesimo nono dilecta deo et hommi | bus virgo cristi 20 Cristina decimo etat/s sue an||no3) dedit fidem castitatfs sponso suo Jhesu cristo, | Cui in variis et continuis temptac/onibws, vexacto|nibus, machinactombMS, infesla-Cfombus4), plagis et | tormentacionibus malignorum sptW-ftium deuota| vita et inuicta constancia seruiuit inde-25 fessa || vsqwe ad araium domini MCCCduodecimum6) VIII:o

efter sådan anvisning söka dessa citat i nämnda edition än i AS; då emellertid AS tillsvidare är den enda tillgängliga editionen, har jag icke ansett mig kunna underlåta att citera äfven efter den.)

*) Syftar på början af P. II, där Petrus berättar hvad ban sett och hört under sina tretton besök (uisitaciones) hos Kristina i Stommeln under tiden från adventet 1267 till omkr. den 15 apr. 1269. Pol. I — XIV r2 v. 9 (AS p. 236, i, 239, u — 256, ss).

2) P. II fol. II r2 v. 13 (AS p. 241, si).

a) Denna uppgift är, — såsom lätteligen inses af hvar och en, som vet att Petri första besök i Stommeln ägde rum 1267 — felaktig, och stämmer heller icke med uppgiften i VA (AS p. 387, ios), att Kristina var sjuttio år vid sin död (1312 eller 1313, hvarom mera nedan till v. 26). 1242, resp. 1243, måste därför antagas vara hennes födelseår, och det i texten nämnda löftet måste hon således hafva aflagt 1252, resp. 1253. Felet har uppstått genom missuppfattning af P. II, fol. XXIII v1 v. 21 ff. (AS p. 236, a), där året 1279 anföres för ett senare besök af Petrus i Stommeln, men där den, som hopskrifvit detta kompendium, fattat årsuppgiften såsom syftande på den föregående berättelsen om att Kristina som tioårig drömde att hon trolofvades med Kristus. Jfr Wollersheim, p. 498, n 2; AS p. 363, 66.

4) AS (p. 363, se) förbigå infestactorabw.s.

6) I VA (AS p. 387, tös) uppgifves som Kristinas dödsår 1313:

Tandem anno a Christi Nativitate MCCCXIII in nocte sancti Leonardi Con-fessoris.....Sponsa Christi Christina septuagenaria migravit ab hac Ecclesia militante. Men då denna uppgift icke låter förena sig med uppgiften att hennes dödsdag, som var d. 6 nov. (se p. 14, n. 1), var en dies lune (se v. 28), torde den icke böra anses äga vitsord framför den, som förekommer i texten.14

nonas j Nouembris, que fuit dies beati Leonardi abbatis, | qua eciam die lune2) in crepusculo noctis in prtmo galli I cantu ab hac3) luce transiuit felici commercio | 30 eo/nmutata in eternam; Cuiws vitam et glorio||sos trium-phos in hoc libro studiosus | lector inueniet, et repe/iet nrnlta mirabilia| in hac presente vita per åominuva nostrum 4) in ea peracta. | Post mortem ipsiits 5) multis claruit et ad huc| claret o mm tempore miraculis; |j 35 Inter que vnum pono magne et inexti/zguibilis6) memo-rie dignum: |

Comes Theoderieus') Cliuens/s adeo corctractws | men-

') nonas är felskrifning för idun. VIILo idus = d. C nov. Enligt AS p. 303, so antecknar däremot Neerologium Canonicorum Juliacensium till den femte nov-, att den dagen var Kristinas dödsdag. Men den femte nov. är säkerligen ett tryckfel hos AS — och sådana förekomma i riklig mängd —: V för VI, såsom tyckes framgå ur tillägget: feslo S. Leonardi. Skulle eljest vid sidan om uppgiften att Kristina dött den G nov. äfven förekomma uppgiften att hon dött den 5, torde det böra förklaras som beroende på en olika utgångspunkt och slutpunkt för

dygnet: i ena fallet torde dygnet hafva räknats från solnedgång till solnedgång, i andra fallet från soluppgång till soluppgång. Då VA säger att Kristina dött in nocte Saneli Leonardi Confessoris, kan ur detta uttryck ingenting slutas om, huruvida natten före eller efter dies Leonardi (d. 6 nov.) afses. Men då i texten här nedan (v. 28) säges att Kristina dog in primo galli cantu, fixeras väl som hennes dödsstund efternatten före den ö nov. Käknade man nu dygnet frun soluppgång till soluppgång, fick man som Kristinas dödsdag den 5 nov.; räknade man det åter från solnedgång till solnedgång, blef det den 0. Den G nov. var 1312 en måndag (se v. 28).

2) lune är skrifvet mellan raderna.

8) hac är rättadt från hoc.

4) AS tillägga (genom felläsning?) Jesum Christum, men utelämna

det följande in ea.

6) AS läsa eius.

6) AS inæslimabilis.

') AS Theodoricus. Om denne härtig af Cleve ha AS följande anmärkning (p. 3G3, si): fuit hic eius nominis decimus et Fratri Ottoni absque heredibus defuncto suceesserat anno MCCCXI, obiit vcro MCGCXXIV. Enligt Wollersheim, p. 4GP, var han emellertid den nionde af det namnet, och dog icke 1324, utan 1347 den 7 juli.15

bris J) et viribws eorporalibus destitutas, q«od nullas 2) | manus ad cibum3) capiendum aut ad*4) aliquid5) fa||eien-dum, neque pedes ad ambulandum haèuit6) adiu | triees. Audita fama miraculoram beate | cnsrtne ad huc in humili loco iacenfrs in villa j stummele natiuitatis sue, in gestatorio seu Curru | fuit ad sepulchrum sponse cristi adueetus8); et || votis suis redditis atque peractis, auditum fuit | a multis ibidem 9) presentibws, qwod menbra ipsius10) comiüs i1) | in surgendo 12) sonabant ac siquis sarmenta| arida et sieca manu aut pedibws co/zfran-geret13), | et absqwe amminieulo suorøm equum scandit et cum|| magno gaudio ad propria remeauit, gractas \ agens ommpotenti deo, qui ad inuocac/onem famule | sue cmftne sibi mem bra sua sana restituit | vniuersa. Et hoe miraculum fuit causa | efflciens duoram eolle-gioram caaonicorum u) secularium j| fundatorum, vnius videlicet in villa stummele, de | qua supra fit menc?'o 15),

') Så (menbr.-) handskr. här och i v. 12; icke membr-, hvilken form förekommer i v. 18.

") Förmodligen bör här läsas nullatenus.

a) SS, efter allt hvad jag kan se, den ursprunglige skrifvaren. En koirektor synes hafva velat rätta till aliquid (så Wollersheim).

4) Så framt icke ordet snarare bör läsas nliud.

6) AS öfverhoppa cibu»? — aliquid.

AS habucrit.

') AS utelämna beote.

8) AS adductu8.

o) AS ibi.

10) AS cius.

") AS communiter.

12) AS insurgendo.

13) AS confringeret.

u) AS utelämna cåtionicoruni.

") Syftar väl blott på omnämnandet af Stommeln (Stumbele, Stummel) r' v. 2 och r2 v. ö.16

postea ad locum nos^ram nydecgen | translati2); al-terius vero per Aictuva. comitem in opido| suo princi-pali Cliuenst; que per dei grøctam ad | huc permanent 25 et in eternuto permanebunt cum fe||licibws incrementis

assiduorwTO8) miraculorwm ipsiits | virgmis deo dilecte comitancium4), presfønte grøcia | domini nosfri Jhesu cristi; Qui cuto deo pafre et spirilxx sancto \iuit et regnat deus. | Et est notøndum quod àict& deo et ho-minibus dilecta cristina | fuit dece/n annorum anno 30 åomirn MCCLXXnono, anno viàelicet |) desponsacjoms sue5), Et superuixit in mwlt/s mirabilibas | in hoc volu-mme contentis vsque annuTO doTOzni MCCCduo|deci-ffiutn. sic (sit?).

Hela denna notis torde vara skrifven af en och samma hand, som för öfrigt icke med säkerhet kan identifieras med någon af de öfriga händer, som nedskrifvit anteckningar i handskriften. Att döma af skriftdragen kan denna hand icke vara af yngre datum än tiden omkring 1400; förmodligen kan den sättas till tiden kort efter 1342; jfr här nedan. Notisen har fortsatt efter sic (eller sit?) på minst ännu ett par rader, men det följande är utraderadt och kan icke med säkerhet läsas.

Därefter följer på samma spalt nedanstående notis, undertecknad af skrifvaren själf och äfven försedd med år-beteckning :

Fit autem praedicti collegij6) [translatio 7) anno åomim

') AS (p. 363, sa) Nydec, Wollersheim Nidecgen. Wollersheim anmärker riktigt (p. 499, n. 4) att af detta ställe framgår att hela denna notis blifvit införd i hdskr. af stiftsherrarne i Nideggen och att handskriften (med all säkerhet) då var på detta ställe.

2) Om tiden för denna translatio, se nedan.

8) utelämnadt i AS.

4) utelämnadt i AS.

6) Om denna tidsbestämning jfr anmärkn. till r1 v. 21 (p. 13, n. 3).

6) Wollersheim har riktigt sett att texten i AS (p. 363, bo): præ-dicti Collegii J(oannis) B(aptistæ), beror på en felaktig uppfattning af det hänvianingstecken, som förekommer vid radens slut och som motsvaras af ett

liknande efter r2 v. 22, till hvilket ställe denna anteckning hänvisar.

') se denna sida, r. 1.17

1.3.42 I in die beatorum Philippi et Jacobi | Apostolorum tempore2) serenissimo. | Secunda vero translatio De Nydeggn| versus Juliacum fit anno dommi 1.5.69. ipso die Remigij, manentibus reliquiis | in Nydeggn per Dei gratiam, cui| laus in sempiterna secula. amen.

Christianus Haenmechers 3) Nydeggensis, publicws Notarius aposto/icae et caesareae Maiestatis4) ex antiquo inscripsit 1578 6to Marti j.

AS antaga p. 363, go att med uttrycket ex antiquo inscripsit menas att anteckningen hit öfverförts från en annan äldre urkund, ett antagande, hvilket Wollersheim p. 500 bestrider. Wollersheim menar tvärtom att notisen, åtminstone delvis, är kopierad ur handskriften själf och att Christianus Haenmechers just reproducerat innehållet af de rader, som, efter hvad här ofvan nämnts, raderats ut i slutet af föregående notis. Detta antagande synes för Wollersheim hafva förmedlats däraf, att Haenmechers' anteckning börjar med Fit, samma form, som enligt Wollersheims läsning är den sista tolkbara i den föregående notisen (eller som enligt hans uppfattning snarare börjar en ny). Men på det antydda stället (r2 v. 33) läses alldeles tydligen sic (eller sif?) icke fit. Då således utgångspunkten för Wollersheims antagande är felaktig, kunna vi lämna hans vidare kombinationer ur räkningen, så mycket hellre, som de gå ut från den uppenbart oriktiga förutsättningen, att den enligt honom med fit begynnande notis, hvars fortsättning skrapats bort, skulle vara af annan hand än det föregående. Den tolkning af de om-

») d. i Maj.

2) AS ha die för tempore.

3) Så hdskr., så vidt jag kan tolka dess otydliga typer. AS (p. 363, oo) Hamcrsers, Wollersheim, p. 500, Haanmeehers. Enligt Wollersheim känner ännu traditionen i Nideggen ett familjenamn Hamechers.

4) Efter Maiestatis följer i hdskr. bokstäfverna descr, men öfveretrukna, tydligtvis begynnelsen till ett descnpsit, som sedermera ersatts med inscripsit.18

tvistade orden, hvilken förekommer i AS, synes onekligen hafva bäst skäl för sig och torde äfven till sin förmån kunna åberopa det rfescripsit, Haenmeehers påbörjat, men själf öf-verstrukitx).

I slutet af P. II, fol. LVv2 i öfre tvärmargen, förekommer följande anteckning, möjligen af samma hand som gjort den ofvan från P. I fol. XXXIX anförda långa anteckningen — hvaremot dock den olika stafningen af namnet Nidechgen synes strida:

Nota quocl iste liber est dommorum canonicorum in Nidechgen | tractans de virtutibws, passionibus et vita sponse cristi cristine, | compilatws a fratre petro de ordirce Pre-dicatorum lectori2).

Denna anteckning torde så väl på grund af det ställe, där den förekommer, som särskildt på grund af det sätt, på hvilket den omnämner Petri författarskap, afse endast den del af handskriften, som i denna framställning signerats som P. II.

På midten af baksidan af sista bladet af P. III förekommer en liknande anteckning, äfven den afseende förmodligen icke handskriften i dess helhet utan endast den del af densamma, i hvars slut den förekommer:

Iste liber est dominorum canonicorum in Nidecgen |

') PS baksidan af samma blad, som innehåller förenämnda anteckningar, finnes, äfvenledes af Christiani Haenmeehers' hand, följande anteckning, hvars innehåll för öfrigt icke berör hvad eljest i handskriften förekommer (jfr samma text hos Wollersheim, p. 501):

Ex aurea tabula, qu^ pendet in templo Johannis evange|liste in *) Nydeggn, haec habentur: |

Sn ben 3aren uns $ercn »ef» G&rtfti ") M. CCCC. LXV1II | of ber fø[ger bricrfoettig aceiit ro art jemerli^eu crftorficn | omib ermort ber Ijodjgeborcn SBilljelm con 8oin fjerr ***) | ju (Suiligf), ®reue ju Sraucf)ciif)ct)in con bem eblcn ^aufë|gefinbe £>ern SiopertS †) dok S3ei)cru eit;6ifcf)or† ju GoUn. | Sciiier fcete ber Wlmecfytigfje ©ott öavtn^crtjid) jein roili. | Slmen. (Den mindre fetstilen betecknar här förkortning i handskriften).

*) in är skrifvet två gånger. ••) Jern Christi är understruket; Wollersheim har tyckt att det var utstruket, och därför utelämnat det. ***) möjl.

here. †) el. Ropertz{1).

') så hdskr.; icke lectore.19

tractans de vita et passionibws sponse crist] | cråftne de Stummel tumulate penes | predietos canonicos.

Denna anteckning är af en modern hand, med normaliserad stafning1) och med inledningsorden: Verba retro scripta sunt haec, öfverförd till det högra nedre hörnet af samma blads främre sida. Anledningen därtill har troligen varit den, att man vid pärmen fastklistrat detta blads andra sida, hvarigenom nämnda anteckning blifvit oåtkomlig. Emellertid har bladet sedermera af någon forskare, som ville kollationera afskriften, åter lösgjorts från pärmen.

Utöfver dessa anteckningar innehåller handskriften intet, som tjänar till belysning af dess historia — och äfven dessa anteckningar belysa snarare Kristinalegendens än sjelfva handskriftens historia.2)

Jag är icke säker på att man med Wollersheim, p. 213, måste antaga en annan skrifvare för P. I, än för P. II (och

P. III). Olikheten i typer är icke nog stor för att afgjordt fordra det och icke heller torde den större talrikheten af förkortningar i P. I med nödvändighet bevisa en senare afskrifnings-tid: jag misstänker att detta ymniga användande af förkortningar kan hafva berott på en önskan att kunna rymma hela boken på ett visst antal blad, en misstanke, som vinner stöd däri, att förkortningarne icke uppträda lika talrikt på det första bladet som på de blad, som följa efter den stora luckan i denna handskriftsdel, d. v. s. i detta partis slut; därtill kommer att de förkortningar, som förekomma, näppe-

') sponsae, tumulatae, praedictos; Christi, Christinae; Nideehgen.

2) Mellan den egentliga kontextens slut och de från andra till främre sidan öfverflyttade orden finnes en anteckning, som vittnar om att intresset för den heliga Kristina från Stommeln i hennes hembygd lefver kvar lika friskt ännu i våra dagar: Cum consensu Keverendissimi Dni Pauli Melchers, Archiepiscopi Coloniensis, hodie particula ex ossibus B. Christinae Rev. Dno Havermann par. administratori in Stommeln tradita est. | Juliaci, d. XXVIII m. Novemb. MDCCCLXXIII.äö

ligen äro helt främmande för handskriftens bägge andra delar. Jag skulle vilja göra det antagandet, att skrifvaren börjat med den nuvarande P. II, fortsatt med P. III och sist skrifvit P. I. Med detta antagande kan man i hdskr. spåra, huru den allmänna typen så småningom ändrar sitt utseende ända till den grad af olikhet, som föranledt Wollersheim att antaga olika skrifvare för P. I och P. II. För nämnda antagandes möjlighet kan ett skäl sökas i den omständigheten, att P. I är den till sitt innehåll minst populära och för församlingens troende minst tillgängliga, hvilken därför medtagits måhända hufvudsakligen därför, att man ville hafva samlingen af skrifter om Kristina komplett. Att nämnda antagande är riktigt framgår nära nog till full evidens af den omständigheten, att den öfverskrift öfver P. I, genom hvilken denna del af handskriften angifves som Liber primus, står i självfva spalten, på dess tvenne första rader, under det att motsvarande uppgift för P. II såsom liber secundus och för P. III såsom liber tercius är skrifven ofvanför spalten, i den öfre tvärmargen; ur detta förhållande synes nämligen framgå att handskriftens bägge senare delar äro skrifna, innan man hade klart för sig deras anslutning såsom andra och tredje bok till P. I som första bok, men att denna anordning varit klar, då afskrifvandet af P. I började. Gent emot detta förhållande kan den omständigheten, att P. III är oafslutad, ingalunda anses lämna ett afgörande bevis för att den är den till tiden sist afskrifna. Det förefaller visserligen underligt att skrifvaren skulle påbörjat en ny del, innan hari afslutat en föregående; men det kan bero på någon beskaffenhet hos det föreliggande originalet, att P. III icke blifvit förd till slut; hvarom mera nedan.

När är handskriften skrifven? Eller låtom oss formulera frågan på annat sätt: Gifves det i traditionen om Kristina från Stommeln något, som kan tjäna som ledtråd vid sökandet efter ett svar på frågorna: hvem har till en enda codex sam-21

manfört dessa bidrag till en Kristina-biografi? När har detta skett? Och har detta föranledts af någon särskild omständighet?

Att Petrus de Dacia icke kan nämnas i detta sammanhang är klart dels däraf, att han dog, innan han ännu, såsom nedan skall visas, hunnit afsluta bearbetningen af hvad vi i denna framställning kallat P. II, dels och förnämligast däraf, att sammanförandet af dessa acta i deras nuvarande form till en codex naturligen skett först efter Kristinas död. Men i dessa acta nämnes ofta en annan person, som varit i hög grad verksam för Kristinalegendens skriftliga bevarande, Magister Johannes, författaren till P. III i handskriften, under en längre tid Kristinas biträde i hennes latinska brefväxling med Petrus.1) Denne Magister Johannes var i sin mirakeltro fullständigt naiv — jag skulle nästan hellre vilja säga groft vidskeplig, — en man, som aldrig tyckes hafva tröttnat att åhöra och återberätta hvad Kristina i medvetet eller omedvetet tillstånd meddelade. Af alla i Kristina-legenden förekommande personer är der, med bortseende från Petrus, ingen, som är dess hjältinna så fromt tillgifven. Säkerligen funnos hos honom alla förutsättningar för, att han skulle ägna sig åt ett samlande af dessa handlingar till Guds och Kristinas ära. Någon förtjänst om samlandet af dessa acta torde han också säkert äga, för så vida som, såsom vi nedan skola se, all sannolikhet talar för att det är honom vi hafva att tacka för att brefven XXXI—LXII i P. 11 blifvit bevarade, och förmodligen äfven för bevarandet af P. I, hvilken del af den nuvarande handskriften Petrus,

såsom framgår af brefväxlingen, i smärre häften efter deras utarbetande sände ned till Stommeln. Men antagandet att han skulle vara samlaren af hela handskriftens innehåll torde på grund af följande omständigheter böra anses fullständigt osannolikt. För det första är nämligen fallet det, att begynnelsen af den af Johannes skrifna P. III förekommer äfven inne i det af Petrus redige-

') Därför nämnes han också i öfverskriften till P. III capellanus virginis d. v. s. hennes skrifvare, sekreterare.22

råde partiet af P. II, i form af bref från Kristina till Petrus, skrifna af Johannes.Hade nu denne Johannes samlat och slutredigerat handskriftens innehåll i det hela, skulle han väl näppeligen låtit ett så pass omfattande textstycke, som sprungit ur hans egen penna, förekomma på två ställen.

Men vidare visa dessa båda afskrifter af en och samma ursprungliga text rätt stora olikheter. Först en undersökning i detalj kan närmare belysa saken, men förhållandet synes vara det, att Johannes själf gifvit denna text i tvänne olika redaktioner, af hvilka den ena gick till Petrus, den andra behölls i Stommeln, t»ch att Petrus, som med större elegans och ledighet behandlade latinet än Johannes, underkastade dessa bref, då han upptog dem i sin samling, en smula bearbetning, särskildt med hänsyn till ordval, i någon mån äfven med hänsyn till grammatiska vändningar. Men det är väl icke troligt att Magister Johannes skulle, därest han ombesörjt samlandet af de olika textstyckena, upptagit sin egen text dels i ursprungligt, dels i korrigeradt skick. Hade han gillat rättelserna, hade han väl infört dem i sin egen text också; hade han ogillat dem, hade han väl återställt den ursprungliga läsarten äfven i den af Petrus reviderade texten.

Det bör icke heller fördöljas att vi icke veta, huruvida denne Johannes öfverlefde Kristina eller ej. Märkligt nog och något, till hvars förklarande vi återkomma sedermera, hafva vi inga meddelanden om Kristina från ungefär de sista 24 åren af hennes lif. P. III i handskriften synes sluta med adventstiden 1287 2), men det är redan förut anmärkt, att den slutar midt inne i en punkt, hvilket tydligen ådagalägger, att den icke utskrifvit hela sitt original. Vi kunna därför icke veta, huru långt Magister Johannes fortsatt sin berättelse utöfver hvad som innehålles i handskriften. Vi komma tillbaka till detta förhållande på annat ställe, och nöja oss här med att

') P. II, fol. XXXV r2 v. 18 - XLII v2 v. 37 (AS p. 281, u — p. 292, os) = P. III fol. I — VII r 2 v. 10 (eller enligt handskriftens egen foliering LVI — LXII).

2) VA sträcker sig till och med slaget vid Worringen, d. 5 Juni 1288. Jfr nedan p. 33.23

konstatera, att det icke kan ledas i bevis att magister Johannes haft något med själfva det slutliga samlandet och redigerandet af acta till Kristinalegenden att göra.

I den anteckning, som här ofvan p. 12 ff. återgifvits från P. I fol. XXXIX r., berättas det, att grefve Theoderichs hel-bregdande vid Kristinas graf gaf anledning till inrättandet af tvänne collegia canonicorum, ett i Stommeln, sedermera öfverfördt till Nideggen, och ett i Cleve; det nämnda hel-bregdandet skall, enligt källor, som ej stått mig till buds, hafva ägt rum d. 2 aug. 1339.l) För grundande af dessa båda collegia 2) måste omedelbart efter det underbara helan-det åtgärder hafva vidtagits; ty då det berättas att kollegiet i Stommeln 1342 förflyttades till Nideggen, måste väl detta betyda att detta kollegium såsom sådant redan varit verksamt i Stommeln, och icke endast innehålla den meningen, att det under bildning varande kollegiet förlades till Nideggen i st. f. till Stommeln.

Det är väl ett antagande, som icke bör betecknas som osannolikt, att mellan stiftandet af dessa kollegier och samlandet af acta till Kristinalegenden ett kausalförhållande äger rum, utan att vi för närvarande våga yttra oss närmare om beskaffenheten af detta kausalförhållande. Måhända kan förmedlingen mellan dem sökas i en tredje omständighet. Emellertid skulle vi, ett sådant kausalförhållande medgifvet, drifvas till det antagandet, att samlandet af dessa acta skett omkring 1340.

Jag kommer nu till nyss antydda »tredje omständighet», hvilken synes mig kunna närmare angifva, hvilket kausalförhållande, som förenar upprättandet af de nämnda collegia canonicorum och samlandet af acta till Kristinas historia.

AS publicera, pp. 367—387, ett redan någon gång förut här under tecknet VA anfördt Vila Anonymi. Från hvad tid

') Wollersheira, p. 460.

") Enligt Wollersheira, p. 471, bestod Grefve Theoderichs åtgärder för grundandet af kollegiet i Cleve endast däri, att han till denna stad öfverflyttade ett på annat ställe (Monreberg) 1334 grundadt kollegium, i sammanhang hvarmed han därstädes lät uppföra en ny kyrka.24

det stammar kan icke med full bestämdhet afgöras, men AS ha säkerligen rätt, då de antaga att dess författare lefde kort efter Kristinas egen tid. Detta vita har tydligen som hufvudkälla begagnat de berättelser, som nu finnas i Jülicher-hand-skriften, men därjämte annan, skriftlig eller muntlig tradition. Jag meddelar här i sitt sammanhang dess slut efter AS:

Tandem anno a Christi Nativitate MCCCX1II;*) in nocte sancti Leonardi Confessoris, dilecti, candidi et rubicundi, electi ex milibus, Sponsa Christi Christina, septuagenaria migravit ab hac Ecclesia militante; et pervenit felicius ad Eeclesiam triumphantem.2)

Comes Clivensis, qui hane dilexit, Ad eius tumbam curru se vexit, Volens sacra exhumare Ossa et digne locare. Os ejus digiti minutum, Et manu Comitis involutum, Statim cæpit extillare. Comes jubet apportare Vas argenteum, quo liquorem Suscepit, huius ob amorem. De quo statim dum potavit, Paralysin ultra non pavit. Currum liquit; equum scandit: Christi virtus sese pandit, Ob honorem suæ Caræ: Quem dignetur exorare Pro nobis in æternum. Amen.

Huius sacrum corpus quiescit in tumba humatum in ecclesia Canonicorum in Nydeche in terra Juliacensi: non-dum enim est a terra elevatum, nec ipsa beata Virgo ab ecclesia canonizata; quamquam fuerit Domino Papae, ut hoc fieret, supplicatum.

') Ofvan, p. 13, n. 5, är det visadt att denna uppgift är felaktig.

2) Huruvida de följande verserna äro (eller varit) i handskriften skrifna hvar på sin fad eller i fortlöpande text, känner jag ej. 25

Utan en närmare kännedom om den handskrift, ur hvilken den afskrift tagits, som ligger till grund för editionen i AS, är det svårt att yttra sig i kritiska frågor rörande detta Vita. Men såvidt jag kan se måste det förhålla sig så, att själfva Vita:t slutar med orden: percenit felicius ad Eccle-siam triumphantem, och att det öfriga, vare sig det är af den ursprunglige skrifvaren eller af senare hand, är ett för det egentliga Vita främmande tillägg, närmast att jämföra med det tillägg till P. I i handskriften, hvilket publicerats här ofvan, p. 12 ff.; de tidsbestämmelser, som möjligen kunna ur detta tillägg framletas, äro därför ingalunda bindande för bestämmandet af tiden för tillkomsten af själfva detta vita. Emellertid innehåller detta tillägg den för oss synnerligen viktiga upplysningen, att framställning blifvit gjord till den påfliga stolen om Kristinas kanonisering. Men när har denna framställning blifvit gjord?

Till en början synes det vara tydligt att framställning i saken icke är gjord före år 1330, att döma af en upplysning i Werner Titians Anriales Novisienses, som, tydligtvis med stöd af äldre källor, till år 1330 antecknar: His quoque temporibus innotescere coepit D. Christina virgo sancta, quae nata fuit ex Stommel.2) Hvari anledningen är att söka därtill att Kristina dessförinnan var mindre uppmärksammad eller hvilka förhållanden som vid den tiden kommo människor att mera än dittills vända sig till henne i sina bekymmer känna vi icke. Men då framställning blifvit gjord om hennes kanonisation, måste man hafva sökt stödja den genom anförandet af under, som skett vid hennes graf. Nu omtala emellertid handlingarne, under försäkran att många under skett och fortfarande skedde vid hennes graf, endast ett sådant, grefve Theoderichs helbregdagörande. Det är väl icke heller någon tillfällighet att i tillägget efter VA detta under omtalas omedelbart före notisen om försöket att få den heliga kanoniserad. Den slutsatsen tränger sig därför på en, att

*) Om tiden, före hvilken detta tillägg icke kan vara skrifvet, se ofvan pag. 23, berättelsen om grefve

Theoderichs helbregdande

*) Wollersheim p. 407.26

det var detta under, på hvilket man företrädesvis stödde sina förväntningar om möjligheten af Kristinas heligförkla-rande hvilket med andra ord vill säga att initiativet till detta steg utgått ifrån grefve Theoderich eller hans omgifning, ett antagande så mycket sannolikare, som han själf skall hafva varit en enligt den tidens uppfattning mycket from och kyrkan mycket tillgifven man; hvartill kommer att han med säkerhet för ett sådant måls vinnande kunnat påräkna lifligt understöd af sina kusiner, bröderna Wilhelm, grefve af Jülich, och Walram, ärkebiskop af Köln, af hvilka den ene för sitt grefskap, den andre för sitt ärkebiskopsdöme väntade ökadt anseende och ära, om det lyckades genomdrifva kanonisatio-nen af en person, som genom sin börd och sitt lif tillhörde deras område.

Försöket att få Kristina kanoniserad var således med all sannolikhet, vid sidan om inrättandet af de förut nämnde collegia canonicorum, en yttring af grefve Theoderichs tacksamhet för den hälsa, han återvunnit vid Kristinas graf. Därmed hafva vi också en ungefärlig tidsbestämning för den i saken gjorda framställningen.1)

Men man kunde icke komma till Rom blott med berättelsen om ett eller flera under, voro dessa än så stora och stöddes framställningen också af nog så inflytelserika personer. Man måste äfven hafva trovärdiga vittnesbörd om att den person, om hvars kanonisering fråga väckts, hade lefvat ett lif värdigt ett helgon. Otvifvelaktigt var det på grund af detta kraf, som man lade sig vinn om att samla de acta om Kristina, som redan förut existerade och som hvilkas upphofsman direkt eller indirekt Petrus de Dacia med rätta nämnes.2) Detta förhållande kastar ljus öfver hvad som förut

') PS påfvestolen satt vid denna tid Benedictw XII (1334—1342). Honom efterträdde Cternem VI (1342—1352).

-) En anteckning i margen till det bref i P. II, i hvilket Petri död omtalas (n:o LXI), framställer hans olika ställning till handskriftens trenne delar i följande ord: Obiiws Fratris Petri, compilatoris huiws libri se-cundi, authoria primi et impulsoris tertii. Hvad Petri ställning till P. IIpå andra grunder framhållits, nämligen att afskrifvaren börjat med den nuvarande P. II, fortsatt med P. III och sist skrifvit P. I eller, om afskrifvarne äro tvenne, att P. I i alla fall skrifvits sist; ty det är klart att om det gällde att stödja anspråken på en helgonförklaring är P. I som en lärd filosofisk, teologisk och etisk kommentar öfver alla de dygder, hvilka Petrus skådade hos Kristina, af oändligt mycket mindre värde än PP. II och III, som enkelt och rättfram berätta hvad underbart, som åsyna vittnen sett (eller trott sig se) hos Kristina under hennes jordelif, och det var därför också naturligt att en renskrifning af dokumenten började med dessa viktigare delar. Med stöd af de sålunda samlade acta var det, som man vidare utarbetade en framställning i ämnet till kurian i Rom, och det är förmodligen denna framställning vi hafva i det ofta nämnda s. k. vita anoriymi. Handskriften i dess nuvarande skick skulle alltså, enligt dessa antaganden, stamma från 1340-talet, något, som icke synes mig stå i strid med handskriftens utseende för öfrigt.

Det är förut antydt att P. II icke alltigenom var ordnad i sitt nuvarande skick af Petrus. Fastmera slutar hans redaktion med trettionde brefvet, fol. XLIV v 2 v. 25. Säkerligen har hans arbete med redaktionen af denna del afbrutits af döden; ty hans framställning är icke förd fram längre än till och med aug. 1282, änskönt Petrus lefde ännu några år, under hvilka han fortfor att stå i liflig förbindelse med vännerna i Stommeln. Vi se här bort ifrån den del af P. Il, som Petrus själf kallar tractatus primus och som innehåller Petri skildring af sina tretton besök i Stommeln från och med d.

beträflar, komma vi senare tillbaka därtill. Den som gjort denna anteckning kallar honom för så vida med rätta author primi libri, som i den boken inga direkta bidrag af andra författare ingå; då emellertid Petrus där i stor utsträckning refererar äldre författare, har afskrifvaren (eller Petrus själf?) kunnat nämna äfven den en kompilation Den inledes nämligen med orden: Incipit liber prim?w de virtutibus sporcse cristi cristine conpilatus a frnire petro de ordrøe predicatorwrø. — P. III är ju, som kändt, skrifven för Petri räkning på hans egen anhållan.28

20 dec. 1267 t. o. m. omkring d. 15 april 1269. ^ Denna del af arbetet slutredigerade Petrus efter anteckningar,

som han tidigare gjort2), under året 1278 eller förra hälften af 1279.3) Vi fästa oss här endast vid fortsättningen af P. II, som naturligen sönderfaller i tvenne delar, den af Petrus redigerade delen4) och det af andra efter Petri död tillfogade partiet.5) Bägge delarne äro byggda på den brefväxling, som ägde rum mellan Petrus och Kristina och deras närmaste vänkrets, dock med det tillägget att Petrus äfven i direkt berättelse skildrar ,de besök, han aflade i Stommeln 1270, på sin resa från Paris till Norden, och 1279. I den af Petrus redigerade delen af brefsamlingen sammanknytas brefven genom anmärkningar om deras förhållande till hvarandra och äfven brefvens inre text afbrytes stundom därigenom att Petrus infogar upplysningar, företrädesvis af sådan art, att de styrka brefvens innehåll, t. ex. att han sett skådeplatsen för den eller den hemsökelsen eller att han hört samma berättelse äfven af andra trovärdiga personer.6) Då Petrus ville gifva en krono-

') Lib. I i AS.

') Fol. V v2 v. 3 (AS p. 245,40).

3) Denna tidsbestämning vinnes ur tvenne ställen hos Petrus, P. II, fol. I v' v. 35 ff. (AS p. 240,1») och VII v2 v. 10 (AS p. 248, si). Pä det förra stället, där han talar om sitt första besök i Stommeln, d. 20 dec. 1267, säger han: ... leticie tam fortis in me venit inpressio, ut usque nunc, cum iam undccimus vcrtatur annus, apud me . . . eius remaneat memoria. Denna tidsbestämning leder oss till tiden frun d. 20 dec. 1277 till samma dag 1278. På det andra stället talar han om sitt sjunde besök i Stommeln, hvilket inföll d 22 juli 1268, och nämner om några märken, som han då varseblef i sin hand, hvarvid han tillägger: ijuorum duo adhuc usque maneant, cum iam uiulccimus annus vcrtatur — en tidsbestämning, som för till tiden fr. d. 22 juli 1278 till samma dag 1279. Denna senare tidsbestämning kunna vi dock ytterligare begränsa till tiden före d. 3 april 1279, emedan Petrus den dagen anträdde en resa till Köln (Stommeln), och dët väl icke är troligt att lian under denna resa sysslade med nämnda redaktionsbestyr.

') Lib. II och III i AS.

5) Lib. V i AS.

") Dessa upplysande anmärkningar hafva stundom i texten i dess nuvarande skick förskjutits och fått oriktig plats, t. ex. XXVII v 1 v. 16, där41

logisk framställning af Kristinas lif, följer däraf att han för ordnandet af brefven inom denna del äfvenledes följt en kronologisk princip. I den följande delen däremot, som vi här betrakta som ett tillägg at annan person, är förhållandet olika: dels gifves nämligen intet annat än brefvens nakna text — alla belysande anmärkningar saknas —, dels äro brefven med hänsyn till tidsföljden kastade om hvarandra.1) — I sammanhang härmed torde det vara lämpligt att påpeka en karakteristisk olikhet emellan den af Petrus ordnade samlingen och de återstående brefven med hänsyn till afsändare och adressater. I den af Petrus ordnade samlingen äro Petrus och Kristina de enda adressaterna. Af de trettio bref, som i den ingå, äro nitton ställda till Petrus (utom ett särskildt häfte, i hvilket Kristina, på Petri begäran, för Johannes Ple-banus dikterar hvad underbart som händt henne företrädesvis under tiden, innan Petrus lärde känna henne), och de öfriga elfva till Kristina. Brefven till Petrus äro från olika afsändare, de flesta (tretton) från Kristina, under det att bröderna

det berättas att djäfvulen sårat Kristina med ett svärd, hvarefter det i textens sammanhang heter: »postea uulnus, quod fecerat, fluxit sanguine tribus diebus et tribus noctibus. illa autem, timens mori, fleuit et mirabiliter (miserabiliter?) cruciabatur super eo, quod timuit se ipsam occidisse. et cum sic iaceret et fleret, venit pulcberrimus iuuenis, dicens: Noli timere, karissima filia; ecce ego <(sum)> ihesus cristus, cui promisisti fidem tuam, ante quam venires ad beginas; in manus meas . Pannum plenum hoc sanguine uidi et michi fuit pro magno clenodio oblatus Noli turbari; hoc vulnere non morieris» etc. Orden Pannum plenum — oblatus äro af Petrus inskjutna i brefvets text och skola naturligtvis inskjutas efter orden tribus noctibus och icke midt inne i det Kristus tillskrifna talet. — Sådana ställen äro af intresse, emedan de, i synnerhet som en sådan förskjutning ej sällan förekommer, tillåta vissa slutsatser angående beskaffenheten af det original, af hvilket här omhandlade handskrift är en kopia. Petrus har tydligtvis icke — åtminstone icke alltigenom — själf skrifvit ett manuskript, i

hvilket han infört brefven, utan han har nöjt sig med att i brefvens marg göra dessa tillägg. Afskrifvaren af dessa originalpapper har sedermera, med en hos hans yrkeskamrater ej fullständigt okänd brist på eftertanke, infogat dessa tillägg på oriktiga ställen.

*) AS ha i lib. V bemödat sig om återställandet af en kronologisk ordning. Så också Wollersheim vid sitt användande af dem. .30

Mauricius och Laurentius skrifvit hvardera två, Gerardus de Grifone och Johannes Plebanus hvardera ett. Brefven till Kristina äro alla från Petrus. — Därest det alltså icke redan med andra grunder vore bevisadt, skulle en blick på förhållandet mellan adressater och afsändare i denna samling genast visa att den är gjord af Petrus, som, jämte det han bevarade sig tillsända bref, dem han tilldömde värde, äfven bevarade kopior af sådana af honom själf till Kristina skrifna bref, för hvilka han trodde sig kunna få någon användning i den tillämnade publikationen.1) — En blick åter på de trettiotvå bref, som därefter följa (XXXI—LXII), visar lika afgjordt att man samlat dem ur Kristinas eller hennes vänners i Stom-meln litterära kvarlåtenskap. Kristina är adressat i icke mindre än 27 fall (i trenne fall tillsammans med Magister Johannes och i ett af dessa fall äfven tillsammans med Johannes Plebanus). Af de öfriga brefven äro fyra ställda till hennes sekreterare, Magister Johannes, och endast ett till annan adressat, Hilla de Monte, en af Kristinas närmaste väninnor. Kristina (eller hennes sekreterare) är i intet fall afsändare. Brefven äro, på sin höjd med ètt undantag (Wil-helmus de Werigehale), skrifna af Petrus (tjugoett) eller af personer, som stodo honom nära: Mauricius har såsom degens parisius in studio skrifvit två bref till henne (L och Lill), såsom befordrad till lector fratrum predicatorum ett, (LIV), Folquinus har skrifvit två (LVI och LXI; i det senare af dessa fullgör han det bittra uppdraget att underrätta Kristina om Petri död), Bertoldus, prior de insula (Gottland),

') Petrus säger i inledningen till denna del, fol XIV r2 v. 20 (AS p. 257,i): ut lncidius illa (näml. que scripto aliorum intellexi) intelligantur, necessarium uisum fuit michi, ut et ea que scripsi ego, uel saltem parters eorum, huic interponerera narracioni. — Det säges icke här uttryckligen, men det lyser dock fram att tanken att offentliggöra brefven från början icke var främmande för Petrus, eller att han åtminstone snart blef med den förtrogen. För öfrigt skulle brefvens stil i hvarje fall förråda att Petrus, då han skref dem, tänkte äfven på en annan krets af läsare än de enkla vännerna i Stom-meln, hvilka säkerligen hade svårt för att till sitt fulla värde uppskatta hans konstfulla latin.31

har skrifvit ett (XLVIII), Helborgis och hennes syster,') tvenne fromma beginor på Gottland, inbjuda i ett bref (L1I) Kristina till sig, att hon måtte i sin nöd njuta af deras håfvor, Lau-rencius Dacus, Fräter Johannes de ordine milieie, Aldebran-dinus romanus och Wilhelmus de Werigehale äro i samlingen representerade af hvardera ett bref till Kristina.2) — Dessa bref äro från mycket olika data: de äldsta från 1270 ända till det förmodligen till tiden senaste brefvet i samlingen, det som förtäljer Petri död (från 1288?). De flesta här förekommande bref af Petrus höra till den tid, hvars annaler han själf sökt sammanställa i den af honom redigerade samlingen; då han förbigått dem, kan det hafva skett med medveten föresats. Emellertid, om dessa bref också emot Petri planer kommit att bevaras åt eftervärlden, äro de dock jämte hvad samlingen för öfrigt innehåller af nog stort intresse för att vi skola vara tacksamma mot den tillfällighet, som räddat dem åt oss. Tilläfventyrs finnes bland dessa bref af Petrus ett eller annat af dem, hvilka Petrus beklagar att han icke tillvaratagit (fol. XXX r2 v. 9 ff.).

Här ofvan är nu det antagandet gjordt, att det var frågan om Kristinas kanonisering, som föranledde samlandet af de i Jülicherhandskriften bevarade acta. Mot detta antagande skulle tilläfventyrs någon vilja anföra att denna senare del af brefsamlingen icke just visar sig hafva tillkommit i syfte att främja den frågan. Det medgifves villigt att den kan tyckas innehålla ett och annat, som är för denna frågas lösande af likgiltigt värde; men den innehåller dock förvisso intet, som kunde motvärka ett sådant syfte. Den ordning

!) I handskriften har systerns namn utfallit.

2) Äro, såsom tydligt synes vara, dessa bref samlade i Stommeln af Kristina (eller snarare af hennes sekreterare magister Johannes), så ådagalägga de egentligen att Kristina icke under sin lifstid ådrog sig synnerlig uppmärksamhet utom af de personer, som hörde med till Petri krets och af honom inspirerades. Vi möta

nämligen här endast en brefskrifvare, Wilhelmus de Werigehale, om hvilken det icke är fullt visst att han i sin vördnad och beundran för Kristina väsentligen påverkats af Petrus.32

eller, rättare sagdt, den oordning, i hvilken dessa bref förekomma vittnar visserligen om en hög grad af kritiklöshet hos den eller de personer, som sammanfört dem. Men det är därför icke sagdt att det endast är kritiklöshet och slump i förening, som åt oss bevarat t. ex. de bref, som handla om upptagandet i dominikanerorden af Kristinas broder eller den lilla episteln från beginorna på Gottland. De grunder, på hvilka framställningen om Kristinas kanonisering stödde sig, kunde ju icke annat än vinna i styrka genom sådana vittnesbörd om Kristinas omsorg om sina medmänniskors andliga väl och om det stora anseende för helighet, i hvilket hon stod hos samtida fromma.

Det är ofvan anfördt att P. III i handskriften icke är afslutad. Anledningen till att skrifvaren på sätt som skett stannat midt inne i en period är det naturligtvis nu icke möjligt att utgrunda. Tydligen är det fullständigt osannolikt att anledningen skulle vara att söka däri, att det original, han afskref, Magister Johannes' fortsatta »rapporter» så att säga till Petrus om Kristinas lidanden, skulle hafva slutat lika plötsligt. För öfrigt torde det indirekt kunna bevisas, att Magister Johannes' berättelse fortsatt ännu ett stycke framåt i tiden. Sådan den nu föreligger i handskriften slutar den på dess näst sista blad ungefär med okt. 1287; därefter har ett blad utfallit, hvarefter följer handskriftens sista blad, hvars innehåll, som ofvan, p. 8, n. 2, är nämndt, icke af Bolland (och AS) utgifvits. Wollersheim antager nu (p. 458, 459), att det utfallna bladet handlat om Kristinas lidanden under ad- ventstiden, hvarefter han förlägger det som berättas på det sista bladet till fastlagstiden följande år, 1288. Om denna sak kan ingenting med visshet sägas, emedan det var först genom sitt sammanhang med det utfallna partiet, som innehållet på handskriftens sista blad ställdes i sitt rätta tidsförhållande — såvida nämligen icke helt enkelt det ord, som33

skulle närmare angifvit tiden för dessa händelser, i handskriften utfallit. För att emellertid sätta gissning emot gissning, kan jag icke annat än finna det sannolikare att hvad som innehålles på det sista bladet är att hänföra till advents-• tiden t287, och jag stöder mig därvid på följande förhållande: Det s. k. VA använder som källa, såsom ofvan p. 24 är angifvet, företrädesvis innehållet i den nuvarande Jülicher-handskriften. Men VA nämner alldeles icke fastlagstiden 1288, men väl adventstiden 1287. Under det att. alltså Wollers-heim på det afgörande stället (rJv. 4) vill läsa eller förstår det som om där stode: sabbatum quocl est ante primam dominicam , vill jag i st. f. det sista ordet läsa (eller underförstå) aduentus, just med • stöd af VA, och enligt min uppfattning slutar alltså framställningen i P. III med denna tidpunkt.1)

Men något utöfver denna tidpunkt sträcker sig dock berättelsen i VA. Från år 1288 omtalar det nämligen, att Kristina, sedan det långvariga kriget emellan ärkebiskop Sigfrid (Siffridus) af Köln och härtig Johann af Brabant bragts till slut genom ett blodigt slag vid Worringen, ej långt från Stommeln, d. 5 juni, af Gud utbad sig nåden att få genom lidande ur skärseldens kval fria de i nämnda slagtning fallne, något som också lyckades henne i stor utsträckning.- Då nu VA som saklig hufvudkälla synes följa innehållet i Jülicher-handskriften och särskildt Magister Johannes' berättelse i P. III för de tider den behandlar,2) kan jag icke annat än finna det i högsta grad sannolikt att VA i denna punkt just reproducerar det förlorade slutet af P. III.

') VA resumerar i öfrigt icke egentligen innehållet af detta handskriftens blad, tydligtvis på den grund att det med mycket obetydlig omväxling upprepar en, som det af hela framställningen i P. III visar sig, fix idé om en särskild art af djäfvulshemsökelser.

') VA visar nämligen mycket större frändskap i uppfattning och omdöme (eller rättare omdömeslöshet) med magister Johannes än med Petrus. Under det ait Petri framställning är präglad af en tro, som visserligen må kallas blind, är det superstilion, som kommer till orda hos Johannes, och det i rå en form, som med passion fråssar i vidriga detaljer.

334

P. III skulle alltså i sitt ursprungliga skick hafva fortsatt till år 1288. Men hvarför hafva icke dessa anteckningar

om Kristinas lif fortsatts?

Samma fråga har tydligtvis författaren af VA gjort sig. Han fann äfven ett svar på den frågan, ett svar, som, därest det för öfrigt gillades, måste vara i hög grad ägnadt att främja vinnandet af det mål, hvilket hans kompilation afsåg, Kristinas heligförklaring. Hennes lidanden upphörde, säger han — och sedan lidandena upphört, fanns ju ingenting att längre föra dagbok öfver — hennes lidanden upphörde därför, att hon särskildt genom det svåraste af dem alla, det som hon led för de vid Worringen fallne, hade stridt tappert och segrat manligt och öfvervunnit Lucifer och alla hans tjänsteandar, dem som voro i underjorden och annorstädes, och ärorikt triumpherat öfver kött, värld och djäfvul.

Det är klart att detta intet annat är än författarens svar på den fråga han gjort sig, hvarför vi icke äga liknande uppteckningar från Kristinas sista 24 år som från de föregående.2) Det må förlåtas oss, att vi se oss om efter en annan förklaring.

Vi ha ofvan, p. 31, n. 2, haft tillfälle framhålla, hurusom Kristinas lif och hemsökelser icke synas hafva väckt synnerlig uppmärksamhet utanför den krets, som af Petrus inspirerades till from beundran för jungfrun. Det var endast känslor gentemot Petrus, för hvilkas egentliga innehåll hon ej förstod att göra sig reda, som förmådde henne att för Magister Johannes diktera förloppet af de frestelser, som i hennes lif ständigt aflöste hvarandra. Det synes mig sannolikt att det var underrättelsen om Petri död, som gjorde att dessa anteckningar, hvilka alltid skett direkt för Petri räkning, icke fortsattes. Genom att ur VA sluta tillbaka till, huru långt magister Johannes' berättelse framskridit, kunna vi också sluta till, vid hvilken tid underrättelsen om Petri död anlände

A. S. p. 387, io».

-) Den text, i hvilken detta framställes, borde därför i AS börja ett nytt stycke35

till Stommeln. Det måste hafva varit icke långt efter slaget vid Worringen.

Det är bekant, att man icke med säkerhet känner året för Petri död. De kombinationer, som här gjorts, synas vara ägnade att stödja antagandet att han dött 1288, under våren -eller försommaren.